

Seleucia

Sayı X - 2020

Olba Kazısı Serisi

Seleucia X

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Merih Ereğ
Doç. Dr. Deniz Kaplan
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Figen Çevirici Coşkun
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Muammer Ulutürk
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Yeğin
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: 10

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarımı

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginkultursanat.com
e-mail: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Parkur Form Ofset Matbaacılık
Merkez San. Sit. 1341. Cad. No: 45
İvedik OSB, Yenimahalle - Ankara
Sertifika No: 42235

Dağıtım

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı 10 | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis

Fikret K. Yegül
9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Furuhan Caman
35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in The Light of Two Examples from The Museum of Silifke

Emel Erten
57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde

Lale Yılmaz - Halil Sözlü
75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz
97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce
127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile

Ölü Gömme Gelenekleri
Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period Tombs of Phocaea

Sabri Arıcı
155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir Mezar Steli

A Hellenistic Grave Stele from Mersin Museum
Ulus Tepebaş - Handegül Canlı
185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme Cam Buluntuları
Early Roman Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak
203

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler
Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped Tunnels in Pontos Region

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut
227

Bingöl Şerevdirin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi
The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock Settings of Bingöl Şerevdirin Plateau

Sırrı Tiryaki
251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Defnesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak
269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseler
The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz
297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başı Saplı Bir Paterna
A Terracotta Handled Paterna with Ram Head from Miletus (Ionia)

Reyhan Şahin
329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi
Two Tryglyph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen
355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler
Some Observations on the Excavations in the Monastery of Olba

Murat Özyıldırım
375

Kitap Tanıtımı
Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity

Emel Erten
389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri

Halil Özkan
395

PRAEFATIO

Seleucia Dergisi'nin 2020 yılı sayısını sizlere sunarken bunun dergimizin onuncu sayısı olduğunu da hatırlatmaktan mutluluk duymaktayız. Kısıtlı mali olanaklarımıza karşın, meslektaşlarımızın çalışmalarıyla bize verdikleri destek sayesinde aralıksız on yıl boyunca Seleucia'yı size ulaştırabildiğimiz için gururluyuz. Dileğimiz, Seleucia'nın yayın hayatını gelecekte de sürdürebilmesi ve eski çağ kültürleri ve uygarlıkları ile ilgili olarak yapılan çalışmaların değerlendirmelerini, sonuçlarını nice yıllar boyunca sizlere sunmaya devam etmesidir. Bizi bugünlere taşıyan gelmiş geçmiş tüm sayıların yazarlarının, hakemlerinin, bilim kurulu üyelerinin ve yayıncılarının verdikleri emek için şükranlarımızı sunuyor; bizi her aşamada yüreklendiren okuyucularımızın da Seleucia'nın bugünlere ulaşmasındaki katkılarını unutmuyoruz.

Bu sayımızda her biri değerli meslektaşlarımız tarafından kaleme alınan on altı ayrı makaleye yer vermekteyiz. Bunlar, seramikten, cama; mimarlık ve plastikten, numizmatik ve gliptiğe Anadolu coğrafyasının sunduğu verilerin incelendiği çalışmalardır.

Seleucia bir yandan onuncu sayısı yayınlamakta olmasının mutluluğunu yaşamaktayken; diğer yandan da editörlerimiz Prof. Dr. Fikret Yegül ve Prof. Dr. Diane Favro'nun kazandıkları büyük başarıyı da sizlere duyurmak isteriz. Onların Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity başlıklı kitapları, ABD'de Amerikan Yayıncılar Birliği (AAP) tarafından verilen ve yıl içinde yayınlanan 700-800 kitabın yarıştığı PROSE Excellence büyük ödülünü 2020 yılında kazanan beş yapıttan biri seçildi; aynı zamanda kendi kategorisinde de birinci oldu. Söz konusu kitapla ilgili tanıtım yazısını Seleucia'nın bu sayısında bulabilirsiniz. Editörlerimizi hem böylesine değerli bir yapıtı bilim dünyasına kazandırdıkları için, hem de kazandıkları seçkin ödül nedeniyle candan kutluyor ve başarılarının devamını diliyoruz.

Seleucia'nın onuncu sayısını sizlere sunarken, bu sayıda çalışmalarını bizimle paylaşmayı tercih ettikleri için öncelikle yazarlarımıza teşekkür ederiz. Dergimize sunulan çalışmalarını titizlikle inceleyen; sahip oldukları birikimi kıymetli önerileriyle paylaşan hakemlerimizin katkısı bizim için unutulmazdır. Son olarak da bu sayının yayına hazırlanmasında emeği geçen grafiker İsmet Filizfidanoğlu'na ve Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları sahipleri Şükrü Devrez ve Engin Devrez'e şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

PREFACE

While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. Despite financial limitations, we are proud to have published ten issues, one each year, without any interruptions, a feat made possible with the invaluable support of our colleagues. We wish that *Seleucia* will endure and continue to publish issues containing valuable works on ancient cultures and civilizations for years to come. We would like to express our gratitude to all the contributors, referees, scientific committee members, and publishers of past and present issues, as well as to our readers for their continuous support and encouragement.

In this issue there are sixteen articles documenting and evaluating pottery and glass material, sculpture, numismatics, glyptics, and epigraphic evidence from archaeological sites in Anatolia.

In addition to the appearance of *Seleucia*'s tenth issue, we would like to announce that the book *Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity* by our editors Prof. Dr. Fikret Yegül and Prof. Dr. Diane Favro received the Prose Excellence Award from the Association of American Publishers (AAP) as the top reference book of 2020, chosen from among over 800 publications. You will find a review of the book within this issue of *Seleucia*. We would like to congratulate our editors for their success and thank them for presenting such a valuable account on Roman architecture and urbanism, including notably a lengthy chapter on the architecture of Asia Minor.

Finally, we wish to express our gratitude for our contributors and meticulous referees who worked hard for this issue as well as to graphic designer İsmet Filizfidanoğlu and our publishers Şükrü Devrez and Engin Devrez of Bilgin Culture and Art Publications.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir Mezar Steli

Ulus Tepebaş* - Handegül Canlı**

Öz

Bu çalışma Mersin Müzesi'ne satın alma yolu ile kazandırılmış ve buluntu yeri bilinmeyen bir mezar stelinin değerlendirilmeyi amaçlamaktadır. Mezar steli üzerinde Dioskurides Tipi'nde bir erkek, Nikokleia durumunda bir kadın ile, biri kız biri erkek olmak üzere iki hizmetliden oluşan dört figür yer almaktadır. Sahnedeki figürlerin ikonografisi, onların üç boyutlu heykellerden esinlenilerek mezar steline aktarılmış olduklarını göstermektedir. Yapılan stilistik ve ikonografik karşılaştırmalar ışığında ve ayrıca stelin genel biçimi değerlendirildiğinde, karşılaştırma örneklerinin birçoğunun Smyrna stelleri ile yakın benzerlikleri olduğu ortaya çıkmaktadır. MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreğinden itibaren yoğun olarak üretildiği bilinen Smyrna stelleriyle benzer ikonografik ve stilistik özelliklere sahip bu mezar steli, stilistik özelliklerinden dolayı MÖ 2. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mersin, Mezar Steli, Dioskurides, Nikokleia, Hellenistik Dönem.

A Hellenistic Grave Stele from Mersin Museum

Abstract

This study aims to evaluate a grave stele of unknown provenance, bought by the Mersin Museum. On the grave stele, there are four figures consisting

* Dr. Öğr. Gör. Ulus Tepebaş, Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Mersin, TÜRKİYE. E-posta: ultepebas@gmail.com orcid no: 0000-0003-4182-9969

** Dr. Handegül Canlı, Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Mersin, TÜRKİYE. E-posta: handegulcanli@gmail.com orcid no: 0000-0003-4455-3961

of a male in Dioskurides Type with a male servant, furthermore a female in Nikokleia stance with a female servant. The iconography of the figures seem to be transferred to the grave stele from free standing sculptures. In the light of the stylistic and iconographic comparisons, and the general shape of the stele, it is revealed that many of the comparison examples have close similarities with the Smyrna steles.

This grave stele, which has similar iconographic and stylistic features with the Smyrna stelai, known to have been produced extensively from the second quarter of the 2nd century BC, can be dated to to the 3rd quarter of the 2nd century BC. through its stylistic characteristics.

Keywords: Mersin, Grave Stele, Dioskurides, Nikokleia, Hellenistic Period.

Eserin Tanımı

Bu çalışmada, Mersin Arkeoloji Müzesi'ne 1980 yılında satın alma yoluyla gelen ve Hellenistik Dönem özellikleri gösteren bir mezar steli ele alınmaktadır¹. Buluntu yeri belli olmayan mezar steli, dikdörtgen şeklindedir ve ince tanecikli beyaz mermerden yapılmıştır. Dört figürün yer aldığı mezar stelinde kabartma, dikey olarak çalışılmıştır ve figürlerin iki yanı ile kabartma zemini ince bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Figürlerin arkasında, yukarıdan aşağıya doğru yay şeklindeki paralel çizgiler ile ifade edilip, kumaş hissi verilerek bir perde görünümü almış bir kabartma düzlemi vardır. Bunun önünde yüksek kabartma olarak işlenmiş dört adet figür bulunur. Ayakta duran büyük boyutlu erkek ve kadın figürlerinden, erkeğin boyundan itibaren yüzü ve başı, kadının ise boynu, yüzü ve başı kırıktır. Bu kırıklar mezar stelinin üst kısmında da vardır. Ayrıca kadın figürünün sol dirseğinin üzeri ve erkek figürün sol eli de kırıktır (Lev. 1).

Sağda ayakta ve cepheden verilen bir erkek figürü ve onun sol elinin altında bir erkek hizmetli durmaktadır. Solda yine ayakta ve cepheden çalışılmış olan kadın figürünün de sağ elinin altında, küçük boyutlu işlenmiş bir kız hizmetli yer almaktadır.

Sahnenin sağında yer alan erkek figürü cepheden verilmiştir. Sol bacağı sabit, sağ hareketli bacağı ise dizden büküktür ve sola hafif

1 Stel Env.No.: K.80.3.6, Yükseklik: 41,5 cm, Genişlik:32 cm, Derinlik:11,3 cm, Figür Derinliği: 4 cm.

yönelir. Kaval kemikleri üzerinde sonlanan kalın kumaşlı bir *himation* ve bunun içine göğsünün üzerinde ince kıvrımları seçilen *chiton* giyinmiştir. Sol kolunu vücuduna bitişik şekilde aşağıya doğru uzatmıştır ve bu eli oval şeklinde kırıktır. Kırık olan kısımda, figürün elinin mi yer almış olduğu yoksa tuttuğu bir nesnenin mi (kağıt rulosu?) çalışılmış olduğu anlaşılmamaktadır. Sağ kolu dirsekten bükük ve *himation* kumaşının içinden geçerek sol göğsüne doğru uzatmıştır. Sağ bacağına hareketinden kaynaklanan karın üzerinde diagonal ince ve sırtı yuvarlak gergin kıvrımlar oluşmuştur. Ayrıca bu kıvrımların yanında sol kalçasından aşağı ayak bileklerine kadar uzanan, uzun giysi kıvrımı vardır. Bunlar, erkek figürünün soluna doğru kalınlaşmaktadır. Sağ kolu üzerinde eline kadar kolunu saran kumaşın daha kalın kıvrımları vardır. Göğüs üzerinde ince bir kumaş yapısı sunan *chitonu* dikkati çeker. Vücudunun yanından, soldan aşağı doğru uzattığı kolundan *himation* birikme yaparak, sol bileği üzerinde kalın kıvrımlı şişkin kumaş yığılmaları oluşturur.

Sahnenin solunda ayakta duran kadın figürü de cepheden verilmiştir. Sağ bacağı sabit ve hafifçe çekilmiş sol bacağı ise hafif dizden bükük ve sağına doğru yaslanmıştır. Bu durum, kadın figürünün sol omzunun sahnede öne doğru çıkmasına sebep olur. Sol kolunu dirsekten bükmüş sol elini sağ göğsünün üzerine götürmüştür. Sağ kolunu vücudunun hemen yanından aşağıya doğru uzatmıştır. *Chiton* üzerine dizlerinin altına kadar uzanan bir *himation* giyinmiştir. Bunu, arkadan dolayarak başının üstünden geçirdiği anlaşılır. *Himationun* bir kısmını sol dirseğinin altından geçirerek sol dizinin üzerine atmıştır. Burada kumaş sol tarafına doğru dizlerinin hemen üstünde üçgenimsi bir şekil alır. Sol kolunun altındaki *himation* vücuda dolandıktan sonra "S" şeklinde sol bacağına hemen üzerinden kıvrımlar halinde aşağıya doğru dökülür. Sol bacağına hareketiyle bacakları ve alt vücudu üzerindeki *himationun* gergin kumaşı keskin bir şekilde sağdan sola ince ve yuvarlak sırtlı kıvrımlar yapmaktadır. Kumaşın gergin yapısı, sağa doğru kumaşı geren ve üzerine *himationun* sarıldığı sağ kolu üzerinde ince görünmesinden anlaşılır. Sağ kolunun ve elinin üzerini örten *himationun* kumaşı derince üçgenler şeklinde vücuttan ayrılır. Dizlerinin altında *chitonun* kıvrım sırtları yuvarlak, kıvrım çanakları ise derindir. Üst bacağına oldukça ince işlenmiş *himationun* altından *chitonun* kıvrımları seçilmektedir. Kumaş, kadın figürünün ayakları üzerine kalın bir birikinti oluşturur ve yanlara dökülür. *Himationunu* başından geçirmiş olduğu, sol eliyle

boyun altındaki iki adet kalın giysi kıvrımından ve omuzları üzerindeki giysi kıvrımlarından anlaşılır.

Sahnedeki hizmetlilere bakacak olursak, hizmetli kızın uzun kemersiz ve kıvrımları çalışılmamış *chiton* giydiği dikkatimizi çeker. Cepheden verilmiş sağ bacağı hareketli ve hafif dizden bükülmüş, sol bacağı ise sabittir. Bu hizmetli figürü, ortada yer alan kadın ve erkek sahiplerine doğru başını sola, yukarı çevirerek bakar. Önünde birleştirdiği kolları ve sağ elinin birkaç parmağı oldukça stilize şekilde işlenmiştir. Göğsünün üzerinde sağ dirseğine yaslanacak yuvarlak nesne (iğ ?) tutmaktadır. Nesnenin ne olduğu detaylı işlenmediğinden anlaşılmamaktadır. Alnı oldukça geniştir. Gözü, kabaca bırakılmış kulakları, burnu, ağız ve saçları sadece çizgisel olarak çalışılmış, doğal ve organik yapıdan uzaktır. Saçları düz bir şekilde ensesine doğru taranmıştır.

Sahnenin sağ alt köşesindeki erkek hizmetli figürü, kıvrımları çalışılmamış kısa ve kemerli *chiton* giymiştir. Dörtte üç profilden hafif sağa dönük verilmiş bu figürün, sağ bacağı sabit, sol bacağı dizden büküktür. Kollarını karnının üzerine doğru uzatır ve ellerini önünde birleştirir. Elleri ve yüzü kabaca bırakılmış ve detaylı olarak çalışılmamıştır.

İkonografik ve Stilistik Değerlendirme

Bu başlık altında, sahnedeki figürler öncelikle ikonografik açıdan ele alınacak, ardından stil kritiği ile tespit edilen benzer örnekler ışığında değerlendirilerek tarihlere önerisinde bulunulacaktır. İkonografik ve stilistik değerlendirmede sıralama, erkek figür, kadın figür, kız ve erkek hizmetliler şeklinde olacaktır.

Stelde betimlenen kompozisyona sahip örneklerin Hellenistik Dönem'de üretilen steller arasında yaygın olduğu bilinmektedir. Bunlar üzerinde de simetrik duran bir kadın ve bir erkek ile onların iki yanında birer hizmetli figürü yer almaktadır.

Stelin sağında yer alan erkek figürünün, yukarıda tanımlanan duruşu ve *himationun* sağ omzundan katlanarak askı şeklinde dirsekten bükülen sağ kolunun bileğine kadar uzanması, sağ kolunun altından gelen kumaşın sol omzunun arkasına atılması, sol bileğinin üzerinde katlanması ve *himationun* serbest duran bacak üzerinde hafifçe kıvrılması özellikleri ile Pfuhl-Möbius'un "Normal Tip", Lewerents'in "I Nolu Grup"

olarak sınıflandırdığı gruba girdiği görülmektedir². Özellikle sağ kolun dirsekten bükülerek *himation*undan oluşturulmuş bir askı içine alınarak elle kavranması, *himation* tarafından sarılmış sol kolun ise vücudun sol yanına dirsekten hafifçe bükülerek uzatılması ve sol elin hafifçe *himation*un bitiminden tutması belirleyicidir. Duruşu ve *himation*una sarılış biçimiyle bu tip, öncülü Delos'da bulunan Dioskurides heykelinde görülen formdadır. Dioskurides tipinde *himationa* sıkıca sarılmış sağ el göğüs üzerinden *himation*un içinden çıkar ve sol gövdenin yanında durur. Ayrıca vücut ağırlığını da sol bacak üzerine verir ve sağ bacak serbestçe dizden bükülür³. Mezar stellerinde erkek figürler işlenirken Dioskurides tipinin sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir ve bu erkek tipi ölen kişinin sosyal statüsünü belirten bir sembol olarak yaygınlaşır. *Himation*unu giyiş biçimi ve duruşu onun aristokrat olduğunu vurgular. P. Zanker bu tipin Smyrna vatandaşlarının mezar stelleri üzerinde yaygın olarak betimlendiğini aktarır⁴. Dioskurides tipi, Hellenistik Dönem'den itibaren görülür ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar yaygınlaşarak kullanımı devam eder.

Yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, figürün eksik olan eli oval şekilde kırılmıştır. Buradaki kırığın şekli, elindeki nesnenin bir kağıt rulosu olduğunu düşündürür. Tipin varyasyonları da dahil olmak üzere ayakta duran erkek figürler çoğunlukla serbest duran elinde kağıt rulosu tutar⁵. Kağıt rulosu mezar stellerinde kişinin kâğıtla ilişkili olacak kadar eğitilmiş ve kültürlü olduğunu vurgulayan bir sembol olarak karşımıza çıkar⁶. Okuryazar olmak ideal vatandaşlık özelliklerindedir.

Sahnedeki görülen kadın ise 'Küçük Herculan' heykel tipinin Hellenistik versiyonu olan Nikokleia duruşunda betimlenmiştir. Bu duruşun kökenine giden heykel, Knidos'da Demeter kutsal alanında bulunmuştur ve buraya MÖ 3. yüzyılın ortalarında bir kadın vatandaşın

2 Pfuhl-Möbius 1977, 61,90; Lewerents 1993, 18-57.

3 Heykel, MÖ 138/7 yıllarına tarihlenmektedir. Dioskurides tipi Sophokles ve Aiskhines tipinin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan bir tiptir. Aiskhines heykelinin kaynak alınarak oluşturulan tip serbest olan sol kol belin arkasında durması açısından farklılık gösterir. Marcadé 1969, 288, Taf: 65-66,68; Lewerentz 1993, 18-23, 51-52.

4 Zanker 1994, 215.

5 Elinde kağıt rulosu tutan Dioskurides tipinde Smyrna buluntusu erkek figürleri için bkz: Pfuhl-Möbius 1977, 92-93, Taf: 38-39, No:168-170.

6 Canlı 2015, 97.

onurlandırılması amacıyla dikilmiştir⁷. Heykelin tipik kompozisyonu *himation*un tüm vücudu dar bir şekilde sararak sağ dirseği kapatması ve sağ elin boyna göğüs üzerinde uzanmasıdır. Burada giysi sağ el ve sol omza doğru bir üçgen oluşturur. MÖ 2. yüzyılın sonlarına doğru bu heykelin benzer duruş özelliklerindeki örnekleri ile tasvir edilen kadın betimleri, onu onurlandıran ve onun vatandaşlığına vurgu yapan bir mesajla, sevilen tasvir tiplerinden olmuştur⁸. Sahnedeki kadının baş kısmı kırık olsa da *chiton* üzerine giymiş olduğu kalın *himation*unu başına kadar çektiği, kumaşın aksından anlaşılmaktadır. *Himation*un başa kadar çekilmesi, figürün dini erdemine vurgu yapan bir ifade olarak mezar stellerinde sıklıkla karşılaşılan bir motiftir. Mezar stellerindeki bu temsiller büyük ihtimalle kişinin ölümünden sonra yapılmış ve akrabalar tarafından seçilmiş olsa da, temsil edilen kadının iç mekândaki rollerini, erkekler ve kadınlar tarafından kabul edilen, ideal ve yaygın davranışlara bağlı kalacak şekilde mezar stellerine yansıtmaktadır⁹.

Sahnedeki vurgu şüphesiz kadın-erkek çiftindedir. Figürlerin birbirlerine göre ayna simetrisi ile durması ve izleyiciye doğru yönelmesi Smyrna stellerinde sevilerek kullanılan bir kompozisyonudur¹⁰. Bu iki ana figüre ek olarak sahnenin iki yanında birer hizmetlinin görüldüğü örneklerde, sahnenin merkezindeki erkek, Normal Tip¹¹ ve onun varyasyonlarında betimlenirken, kadın Pudicitia tipinin ve Nikokleia duruşunun varyasyonları veya kendine özgü farklı duruşlarda betimlenebilmektedir. Kompozisyon açısından benzer örnekler MÖ 2. yüzyılda yoğunluk göstermektedir ve hizmetlileri ile birlikte ayakta betimlenen çift figürleri Smyrna üretimi stellerde yaygın olarak yer almaktadır¹².

Mezar stellerinde figürlerin birbiriyle olan etkileşimleri, sahneleri yorumlamamızda önem taşımaktadır. Burada kadın figürün yanında bir hizmetli kız, erkek figürün yanında ise bir erkek hizmetli yer alması bize sahnede yer alan çiftin sosyal statüsü hakkında bir vurgu daha

7 Eule 2001, 25, 223, KS 88 Abb. 23.

8 Eule 2001, 223.

9 Symeonaki 2019, 72.

10 Zanker 1994, 215.

11 Schmidt 1991, 80.

12 Pfuhl-Möbius 1977, No: 532, Taf: 82, No: 535, Taf: 83, No: 538, Taf: 83, No: 543, Taf: 843, No: 546, Taf: 85.

yapmaktadır. İki figür de izleyiciye doğru betimlenmiştir ve sahnenin iki yanında yer alan hizmetli figürler de bu çifte doğru yönelerek adeta sahiplerinden bir sonraki emrini bekler şekilde hazır durmaktadırlar.

Mezar stellerinin neredeyse en gösterişsiz örneklerinde dahi sahnede hizmetlinin varlığı bilinmektedir¹³. Erkeğin yanında onun hizmetinden sorumlu bir erkek, kadının yanında da onun hizmetinden sorumlu bir kız hizmetlinin olması, stel sahibinin zenginliğine vurgu yapan bir özellik gösterir. Mezar stelleri üzerinde betimlenen hizmetliler çoğunlukla sahipleri ile ilişkili nesnelere tutar. Bu nesnelere atölyelere göre değişiklik göstermesi açısından önemlidir¹⁴. Ancak stelimizde yer alan erkek hizmetlinin elinde bir nesne tutmadığı düşünülmektedir. Kız hizmetlinin elinde yuvarlak bir nesneye benzeyen bir kabarıklık olsa da, bu kısım detaylandırılmadığından tanımlanamamaktadır. Elinde tuttuğunun bir iş olup, sahibi olan kadına günlük hayatta dokuma ile ilgili olarak kullandığı bir nesne aracılığı ile, ideal bir kadın vatandaş vurgusu kazandırdığı bilinmektedir¹⁵. Hizmetliler çoğu durumda bu örnekte olduğu gibi, başlarını yukarıya doğru kaldırmakta, sahibine doğru bakmaktadır.¹⁶

Sahnedeki hizmetliler, sahiplerine olan sadakati¹⁷ ve onların soyluluklarını¹⁸ ifade etmektedir ve steller üzerinde bizim örneğimizde de olduğu gibi, onlara dokunmadıkları ve yalnızca onların yanında bekledikleri görülmektedir¹⁹. Sahnedeki hizmetlilerin sahiplerine göre fazlaca küçük boyutlu işlenmesi Hellenistik Dönem özelliğidir²⁰. Çoğunlukla köle durumundaki hizmetliler, bu tarz sahnelerde ölüye eşlik eden ikincil figürler olarak görülmektedir²¹.

13 Zanker 1994, 222.

14 Şahin 2000, 82.

15 Schmaltz 1983, 238.

16 Atalay, 1990: 289. Pudicitia duruşu ile ölen sahiplerine duydukları yas ifadesi ile hüznü betimlenmeleri de yaygındır. Atalay, 1990: 291.

17 Bruns - Özgün, 1987: 55.

18 Canlı 2015, 105.

19 Şahin 2000, 81.

20 Atalay, hizmetlilerin boyutlarının küçülmesinin sahipleri ile aralarındaki statü farkının ifadesi şeklinde yorumlarken Şahin, bunun bir atölye özelliği olduğunu ve stel üzerindeki boş alanlar için bir doldurma motif olarak kullanılmış olabileceğini öne sürmektedir. Atalay 1990, 289-290; Şahin 2000, 81.

21 Kosmopoulou, 2001: 282.

Figürlerin arkasında bir perde bulunmaktadır. Kabartma düzleminde arka planın bir perde ile sınırlandırılması MÖ 2. yüzyıldan önce görülmez²². Kabartma alanının bir perde ile tasarıma dahil edilmesinin bilinen en erken örneği ise Telephos Frizi'dir²³. Mezar stelleri üzerinde ise perde motifi MÖ 2. yüzyıldan itibaren çoğunlukla cenaze yemeğini konu alan stellerde görülmektedir²⁴. Smyrna üretimi Teos buluntusu bir mezar steli üzerindeki perde, dış mekân ile iç mekânı ayıran bir aksesuar olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵. Cenaze yemeği konulu mezar stellerinde perdenin ziyafetin açık alanda gerçekleştiği ve katılımcıları güneş ve rüzgardan korumak amacıyla kullanılan bir aksesuar olarak sahneye dahil edildiği önerilmektedir²⁶. Perdenin cenaze ritüelinin bir parçası olarak sahnede yer alıp almadığıyla ilgili net bir şey söylemek mümkün görünmemektedir²⁷. Mersin Müzesi mezar stelinde ayakta duran figürlerin arkasında yer alan perde, kabartma düzleminde bir derinlik algısı yaratmak ve aynı zamanda sahnede bir iç mekân algısı yaratmak amacıyla işlenmiş olmalıdır. Sahnenin sanki ölen kişinin evinde geçtiğini hissettiren oldukça süslü bir perde, bir fon görevi üstlenmiş, sahnede yer alan figürler sanki kabartma düzleminden bağımsız gibi işlenerek derinlik oluşturulmuştur.

İkonografik incelemelerden sonra aşağıda, figürlerin stilistik olarak karşılaştırmaları yapılarak, tarihleme önerisi yapılacaktır.

Pfuhl-Möbius tarafından 'Normal Tip' olarak adlandırılan erkek figürü örneklerinde kompozisyon özelliklerine yukarıda, ikonografik incelemede değinilmişti. Bu örneklerde görülen, özellikle *himation*un kıvrımlarının stilistik detayları Mersin Müzesi stelindeki erkek figürüne benzerdir. Bunun sebebi ise bu tipin, Dioskorides tipine giren Mersin

22 Carroll-Spillecke 1985, 63 vd.

23 Telephos Frizi MÖ 165-159 yılları arasına tarihlenir ve friz üzerinde yer alan, "Telephos ve Auge" sahnesinde figürlerin arkasında bulunan kabartma zemini de detaylandırılmıştır. Littrow 1972, 113-114, Platte 20, Lev. 10.

24 Pfuhl-Möbius 1979, No: 1586-1587 Taf: 230 (Samos, MÖ 2. yüzyıl), No:1647 Taf: 241 (MÖ 1. yüzyıl), No:1648 (Miletopolis, Geç Hellenistik), No:1656, Taf: 242 (Teos, MÖ 200), No: 1898 Taf: 273 (Teos, MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı), Schmidt 1991, 59-60, Abb. 64 (Samos, MÖ 2. yüzyılın başları).

25 Pfuhl-Möbius 1979, No:1908, Taf: 275 (MÖ 2. yüzyılın başları).

26 Şahin 1998, 98.

27 Cenaze yemeği sahnelerinde tıpkı annesinin yanında oyun oynayan çocuklarda da olduğu gibi, heykeltıraşın motifi ekleme nedeninin sorgulanmadığı durumlardandır. Pfuhl 1905, 151.

mezar stelindeki erkek figürüne benzer olarak, sağ bilekten sol omuza uzanan kalın yuvarlak kıvrımlar ve sağ baldır ile karının sağ tarafında diagonal kıvrımlar oluşturmaktadır. Mersin Müzesi stelindeki erkek figüründen daha canlı, doğala daha yakın dökümlü kumaş yapısı ve iyi işçiliğe sahip olan erkek figürünün görüldüğü mezar steli, yine 'Normal Tip' adı altında sınıflandırılmakta olup, MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir²⁸. Buradaki farklılıklar mezar stelimizdeki erkek figürünün belirtilen örnekten, daha geç bir dönemde üretilmiş olduğunu stilistik açıdan gösterir niteliktedir. Benzer stilistik özelliklere sahip 'Normal Tip'teki örneklerden ilki Smyrna'daki steldir. MÖ 3. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenen örnekle²⁹ mezar stelindeki erkek figürünün giysi kıvrımları, ince ve yuvarlak sırtlı yapısıyla, kıvrımlar arasında *himation*un pürüzsüz ve ince bırakılması ve ayrıca sol kol üzerine düşen iki kalın kumaş yığını açısından benzerdir. Sağ bacak üzerindeki diagonal kıvrımlar ve sol kol üzerine düşen kumaş yığını ile benzer stilistik özellikler ayrıca 'Normal Tip' altında incelenen bir diğer Smyrna buluntusu erkek stelinde de görülür. Bu eser de MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir³⁰. Diğer bir karşılaştırma örneği Smyrna'dandır ve MÖ 2. yüzyıl ve hemen sonrasına tarihlendirilmekte olup³¹, mezar stelindeki erkek figürü ile *himation* kıvrımlarının stilistik işlenişi açısından benzerdir.

İkonografik olarak mezar stellerinde kadın ve erkek figürlerinin yan yana görüldüğü ve Pfuhl-Möbius tarafından "cepheden verilmiş ayakta duran eşler" olarak sınıflandırılan kompozisyonun benzerleri genellikle Smyrna kentinde bulunur ve ayakta duran üç boyutlu heykellerin karakterine ve özelliklerine sahiptirler³². Bu nedenle, Mersin Müzesi mezar stelindeki kadın figürünün stilistik karşılaştırması, mezar stellerinin yanı sıra büyük boyutlu heykellerle de yapılacaktır.

İkonografik açıdan Nikokleia heykelleriyle benzerlik taşıyan kadın figürü, stilistik açıdan da büyük boyutlu örneklerle karşılaştırılacaktır. Nikokleia duruşuna sahip olan kadın heykellerinin, öncülü bugün Museo Civico'da korunan ve buluntu yeri belli olmayan MÖ 3. yüzyılın başlarına tarihlendirilen kadın heykeldir. Kumaşının işlenişi ve özellikle

28 Pfuhl – Möbius 1977, 91, No: 159, Taf: 35.

29 Pfuhl – Möbius 1977, 91, No: 156, Taf: 34.

30 Pfuhl – Möbius 1977, 92, No: 162, Taf: 36.

31 Pfuhl – Möbius 1977, 107, No: 251, Taf: 48.

32 Pfuhl – Möbius 1977, 159-160.

*chiton*unun kıvrımları doğala oldukça yakındır. Ayrıca vücudunun sol yanından aşağı doğru akan kumaş kıvrımları daha yumuşak geçiştir. Bu durum kıvrımların kumaşın doğasına uygun şekilde üst üste gelmesini sağlar. Buna karşın, Mersin Müzesi mezar stelinde kadın figüründe görülen kıvrımların “S” şeklinde bitimi daha şematize olup doğallıktan uzaktır. Knidos’da Demeter Kutsal Alanı’nda bulunmuş, Nikokleia duruşunun adını aldığı yazıtıyla bir rahibe olduğu önerilen kadın heykeli ise MÖ 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir³³. Hem Venedik hem de Knidos’taki Nikokleia duruşundaki örnekler, kalın *himation* ince *chiton* kumaşı stilistiğini gösterirler. Bu heykeller, Mersin Mezar stelindeki kadın figüründen daha erken dönemde üretilmiş olmaları ve kumaşlarının doğal yapısıyla işleniş açısından daha iyi örneklerdir.

Nikokleia duruşundaki kadın heykellerinin yanı sıra, MÖ 2. yüzyılın kesin tarihlenen heykel örnekleri de, çalışmaya konu olan mezar steli ile benzer stilistik özellikleri bulundurlar. Yaşamsal boyuttan küçük olup Pire’den ele geçmiş, Atina Nasyonal Müzesi’nde sergilenen ve kesin olarak MÖ 145-144 yıllarına tarihlenen Megiste Kadın heykelinde ayaklar üzerine ve kenarlarına düşmüş kumaş yığınları vardır. Bu özelliğiyle Pire heykeli Mersin Müzesi’ndeki mezar steli ile benzer özellikler taşır. Ayrıca Delos Müzesi’nde sergilenen ve MÖ 137 yılına tarihlenen Kleopatra ve Dioskorides Heykel Grubu ise bir diğer stilistik karşılaştırma örneğidir. Mersin Müzesi mezar steliyle benzer stilistik özellikleri, *himation*ların ince sırtlı işleniş, kıvrımlar dışında giysi kumaşının düz ve bir blok benzeri bırakılması, *himation* altından beliren *chiton* kumaşının kıvrımları ve kadın figürünün ayakları üzerine düşen kumaş yığınları şeklinde sıralanabilir.

Hem kompozisyon hem de stil açısından benzer bir örnek ise Kos Adasında Odeon B alanında bulunmuş olan ve MÖ 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen Nikokleia duruşuna sahip örnektir³⁴. Burada sol koluyla kumaşı gergin bir şekilde tutan heykel, Mersin mezar stelindeki kadın figürüne benzer olarak *himationu* da karın ve üst bacak üzerine düşen diagonal ince yuvarlak kıvrım sırtlarına sahiptir. Ayrıca *chitonun* kalın ve *himationun* ince bir şekilde işlenmesinden *himationun* altından yine Mersin Müzesi mezar stelindeki kadın figürünün baldırlarında görüldüğü gibi *chitonun* kıvrımları seçilebilir.

33 Eule 2001, 25, KS 9, Abb 24, KS 88, Abb. 23.

34 Eule 2001, 167, Abb 26, KS 10.

Stilistik detayların karşılaştırılması açısından bir diğer örnek ise Delos'ta bulunmuş İsis-Nemesis heykelidir. MÖ 110-109 yılına tarihlenen kadın heykelinde dikkati çeken stilistik özellik, MÖ 2. yüzyılın sonlarına doğru dizlerin altındaki giysi kıvrımı çanaklarının kumaşın bitimine doğru dar sivri kanallar şeklinde işlenmiş olmasıdır³⁵. Bu durum heykelde kumaş hissinin kaybolmasına sebep olur. Bunun aksine Mersin Müze'sindeki mezar stelinde *chitonun* kıvrım çanakları daha geniş ve kıvrımların bittiği kısımlar yuvarlak bırakılmış olup kumaş hissi korunmuştur. Bu sebepten verilebilecek en geç örneklerden birini bu heykel oluşturur. Bir diğer geç döneme tarihlendirilen stilistik karşılaştırma örneği ise, 1960 yılında Metropolis'te tiyatro-dükkanlar hattının alt kesiminde yüzey buluntusu olarak ele geçen ve MÖ 2. yüzyılın sonları ve 1. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Torbalı Grubu olarak adlandırılan eserdir. Yaşamsal boyuttan küçük olan eserde yan yana duran tek bloktan çalışılmış iki giyimli kadının betimlenir. Soldaki kadın *chiton* üzerinde *himation* giymektedir³⁶. Kadınının sağ kolunun *himation* altından seçilecek kadar belirgin olması ve sağ kolu ile *himationu* çekerek kol gövde arasındaki giysi kıvrımlarında derin boşluklar oluşturması mezar stelimiz ile benzerlik taşımaktadır. Ayrıca ayaklar üzerinde *chitonun* dökülmesinden kaynaklanan şişkin kumaş birikintisinin azalması, ince *himation* altından *chitonun* daha ince kıvrımlar halinde seçilmesi ve *himationun* üst vücutta ince ve yuvarlakta çok keskin sırtlı diagonal kıvrımlar oluşturması Mersin Müzesi'ndeki mezar steli ile stilistik açıdan farklılaşan özelliklerdir. Bu durum, Mersin Müzesi örneğinin Torbalı Grubundan daha erken olduğunu göstermektedir.

Mersin Mezar stelindeki kadın figürüne benzer stilistik özelliklere sahip kadın figürleri, stellerde de bulunur. Bunlardan ilki Louvre Müzesi'nden Smyrna buluntusu 'Pudicitia Tipi' altında ele alınan ve MÖ 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen eserdir. Buradaki kadın, *himationun* kıvrımlarının sağ bacağına üstünde ince sırtlı olması ve *himationun* altından *chitonun* seçilmesi, dizlerinin altındaki *chitonun* kumaş özellikleri, ayaklar üzerinde toplanan ve kenarlara doğru dökülen *chitonuyla* iyi bir karşılaştırma örneğidir³⁷. Ayrıca MÖ 2.

35 Pritwitz und Gaffron 2007, 242-245. Abb: 199, Abb: 200, Text. Abb: 93.

36 Aybek 2009, 37-39, Lev: 5.

37 Pfuhl – Möbius 1977, 139, Fig: 413, Taf: 68.

yüzyılın ortalarına tarihlendirilen biri Smyrna'dan bulunmuş, diğeri Oxford Ashmolean Müzesi'nde korunan ve stil itibariyle Smyrna'dan olabileceği önerilen iki mezar steli üzerindeki kadın figürleri de *chiton* ve *himation*larının özenli işlenişi, ayak üstünde ve yanlara biriken kumaşların toplanması, *chitonun*, *himation* altından görünmesi, ince sırtlı diagonal *chiton* kıvrımları açısından stelimizdeki kadın figürüyle benzer özellikler taşımaktadır³⁸.

Mezar steli üzerinde bulunan ve stilistik açıdan değerlendirilecek olan diğer figürler ise hizmetli figürleridir. Aşağıda, kadın ve erkek figürlerinin yanı sıra, hizmetlilerin de stilistik özelliklerine değinilecektir. Kız ve erkek ve hizmetlilerin görüldüğü mezar steli örneklerinden, Mersin Müzesi mezar steline benzer örnekler bulmak mümkündür. Malibu Müzesi'nde korunan ve Smyrna buluntusu olduğu önerilen bir mezar steli üzerinde, erkek figürü önünde erkek hizmetli ile bir hizmetli kız figürü ve sahnenin ortasında bir meşale ile buna sağ elini uzatan bir kadın figürü bulunmaktadır. Bu özellikleriyle Mersin Müzesi stelinin kompozisyonuyla farklılık gösterse de stilistik açıdan benzerlikler taşıyan eser MÖ 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir. Eserin yazıtından erkek figürünün adının Poseidos, kadın figürünün ise Herophanta olduğu anlaşılır ve her iki figürün hemen üzerinde, akroterin altında çelenk içerisinde *demos* ifadesi yer alır³⁹. Mersin Müzesi mezar stelindeki kadın figürüyle Herophanta'nın karın üzerindeki diagonal ince yuvarlak sırtlı, yer yer işlenmeden bırakılmış *himationu*, ayak üzerine ve yanlarına düşen kumaş uçlarının şişkin birikintisi, sol kalçadan bacağı doğru dökülen *himationun* kumaş uçlarındaki 'S' yapan kıvrımlar benzerdir. Erkek figürleri ise *himationun* diagonal kıvrımlarının kol üzerine düşen kumaş birikintisi ile benzer özellikler taşıması açısından karşılaştırılabilir. Çocuk ve hizmetli kız figürlerinin ise, erkeğin kısa kemerli *chiton*, kadının ise uzun *chiton* giyinmiş olması, stelimizdeki hizmetli figürleriyle benzerlik taşımaktadır. Bir diğer karşılaştırma örneği ise buluntu yeri belli olmamasına rağmen Pfuhl-Möbius tarafından stili itibariyle Smyrna'dan olduğu önerilen mezar stelidir. Burada da solda oldukça küçük işlenmiş çocuk hizmetliler, erkek figürü, kız hizmetli ve kadın figürü yer almaktadır. Mersin Müzesi mezar stelindeki kadın figürüyle diagonal ince yuvarlak sırtlı yer yer işlenmeden bırakılmış *himationu*, ayak üzerine ve yanlarına düşen

38 Pfuhl – Möbius 1977, 144-145, Fig: 434- Fig: 435, Taf: 72.

39 Grossman 2001, 117-119, Cat. No: 43.

kumaş uçlarının şişkin birikintisi açısından benzerlik taşır. Stelimizdeki erkek figürüyle ise *himation*un diagonal kıvrımları açısından benzerdir. Philainis'in mezar stelinde, sağda elinde meyve tutan genç hizmetlinin giysinin işlenişi ile ortadaki kadın figürünün işlenişi farklıdır. Bunun sebebi olarak, Geç Klasik Dönem mezar stellerinde olduğu gibi kadın ve genç kadın arasındaki sosyal statü farkını vurgulamak olduğu belirtilir⁴⁰. Mersin Müzesi'ndeki mezar stelinde görülen hizmetlilerin de kadın ve erkek sahiplerinden farklı olarak giysi detaylarının çalışılmadığı görülür.

Sonuç olarak, Mersin Müzesi'nde korunmakta olan mezar steli üzerinde betimlenen figürlerin, ait oldukları tipin temel özelliklerini taşımakta oldukları görülmüştür. Stel, 41,5 cm yüksekliğindeki küçük boyutuna rağmen figür detayları ve kabartma zemininde perde ile derinlik sağlanması gibi detaylı işçiliği ile dikkat çekmektedir. P. Zanker, Smyrna'dan ele geçen kırık ve tüm olan stellerin büyük bir kısmı göz önüne alındığında, kabartmaların büyüklüğü ve kalitesi ile ailelerin zenginliği veya sosyal statüsü hakkında çıkarımlarda bulunmanın uygun olmadığını vurgular; ayrıca, ikonografi ile stellerin boyut ve teknik kalitesi arasında bir ilişki olmadığı benzer örneklerden anlaşılmaktadır⁴¹.

İkonografik ve stilistik özelliklerinden yola çıkılarak Mersin Müzesi'ndeki mezar stelinin, MÖ 2. yüzyılın 3. çeyreğinde (MÖ 150-125) üretilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Sahnedeki figürlerin işlenişindeki kompozisyon, üç boyutlu heykellerden esinlenilerek mezar stellerine aktarılmış olmalıdır. Yukarıda yapılan karşılaştırmalar ışığında, stelin genel biçimi, figürlerin duruşu ve işlenişi değerlendirildiğinde, karşılaştırma örneklerinin birçoğunun Smyrna stelleri ile yakın benzerlikleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak ikonografik ve stilistik özellikleri dikkate alındığında Mersin Müzesi mezar stelinin çağımızda, eski eser kaçakçıları tarafından Ege Bölgesi'ndeki üretim yerinden uzaklaştırıldığı ve önce Mersin'de bir şahsa satıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra Mersin Müzesi de bu eseri bir şahıs tarafından satın almıştır. Benzer hiçbir örneğinin Kilikia Bölgesi'nde olmamasından dolayı, Smyrnalı bir usta veya Smyrna stellerini yakından tanıyan bir usta tarafından yerel bir atölyede üretildiğini önermek için henüz erkendir.

40 Aybek vd. 2009, 140, Kat. No: 123.

41 Zanker 1994, 228. Stellerin yüksekliği 40 cm'den 1,70 m'ye kadar değer; çocuklar için olanlar yaklaşık 50 cm civarındadır.

Levha 1: Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e ait mezar steli.

Kaynakça

Aybek 2009

S. Aybek, Metropolis Ionia I Heykel: Metropolis'de Hellenistik ve Roma Dönemi Heykeltraşlığı, İstanbul.

Aybek ve diğerleri 2009

S. Aybek – M. Tuna – M. Atıcı, İzmir Tarih ve Sanat Müzesi Heykel Kataloğu, Ankara.

Atalay 1990

E. Atalay, "Doğu Grek Hellenistik Çağ Mezar Stellerinde Çocuk ve Hizmetçi Figürleri", X. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 22–26 Eylül 1986), Kongreye Sunulan Bildiriler, 1. Cilt, 285-292.

Bruns - Özgan 1987

C. Bruns, C. – R. Özgan, Lykische Grabreliefs des 5. und 4. Jahrhunderts v. Chr., Wasmund.

Carroll-Spillecke 1985

M. Carroll-Spillecke, Landscape Depictions in Greek Relief Sculpture: Development and Conventionalization, European University Studies-Archeology, Bern.

Canlı 2015

H. Canlı, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Mezar Stellerinde Semboller, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Mersin.

Geominy 1985

W. Geominy, "Die Statuette Athen NM.710", AM 100, 367-375.

Grossman 2001

J. B. Grossman, Greek Funerary Sculpture: Catalogue of the Collections at the Getty Villa, Los Angeles.

Horn 1931

R. Horn, Stehende weibliche Gewandstatuen in der hellenistischen Plastik, München.

Eule 2001

J. C. Eule, Hellenistische Bürgerinnen aus Kleinasien: Weibliche gewandstatuen in ihrem antiken Kontext, İstanbul.

Lewerentz 1993

A. Lewerentz, Stehende männliche Gewandstatuen im Hellenismus, Antiquitates-Archäologische Forschungsergebnisse, Band 5, Hamburg.

Marcadé 1969

J. Marcadé, Au musée de Délos: Étude sur la sculpture hellénistique en ronde bosse découverte dans l'île, Paris.

Pfühl 1905

E. Pfühl, "Das Beiwerk auf den ostgriechischen Grabreliefs". Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, 20, 47-96.

Pfühl – Möbius 1977

E. Pfühl – H. Möbius, Die ostgriechischen Grabreliefs. 1 Textband I, Mainz.

Pfühl – Möbius 1979

E. Pfühl – H. Möbius, Die ostgriechischen Grabreliefs. 1 Textband II, Mainz.

Prittwitz und Gaffron 2007

H. H. Prittwitz und Gaffron, Die Hellenistische Plastik von 160 bis 120 v. Chr., Die Geschichte der Antiken Bildhauerkunst III – Hellenistische Plastik, (Hrsg: Peter C. Bol), Mainz am Rhein.

Ridgway 1990

B. S. Ridgway, Hellenistic Sculpture I: The styles of ca. 331-200 B.C, Wisconsin.

Schmaltz 1983

B. Schmaltz, Griechische Grabreliefs, Germany.

Schmidt 1991

S. Schmidt, Hellenistische Grabreliefs, Köln.

Symeonaki 2019

E. Symeonaki, Women On Hellenistic Sculptures: Implications on Art, Aesthetics, And Body Politics through Time, Atina.

Şahin 2000

M. Şahin, Miletopolis kökenli figürlü mezar stelleri ve adak levhaları. Ankara.

Şahin 1998

M. Şahin, "Myndos'tan ölü yemeği sahneli iki stel". Adalya, *III*, 97-110.

Zanker 1994

P. Zanker, The Hellenistic grave stelai from Smyrna: Identity and self-image in the polis. In Images and ideologies (ed. A. Bulloch,, E.S. Gruen, A.A. Long, A. Stewart, 212-230, Berkeley.

Seleucia | Sayı X | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis
Fikret K. Yegül

9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Füzuran Caman

35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında
Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
*Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in
The Light of Two Examples from The Museum of Silifke*
Emel Erten

57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde
Lale Yılmaz - Halil Sözlü

75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz

97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce

127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile
Ölü Gömme Gelenekleri
*Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period
Tombs of Phocaea*

Sabri Arıcı

155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir
Mezar Steli

*A Grave Stele at the Hellenistic Period from Mersin
Museum*

Ulus Tepebaş - Handegül Canlı

185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme
Cam Buluntuları

Early Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

201

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve
İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler

*Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped
Tunnels in Pontos Region*

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut

227

Bingöl Şerevdin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve
Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi

*The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock
Settings of Bingöl Şerevdin Plateau*

Sırrı Tiryaki

251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Definesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak

269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı
Kabartmalı Kâseler

The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz

297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başlı Saplı Bir Patera

*A Terracotta Handled Patera with Ram Head from Miletus
(Ionia)*

Reyhan Şahin

329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi

Two Trygiph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen

355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler
*Some Observations on The Excavation in The Monastery
of Olba*

Murat Özyıldırım

375

Kitap Tanıtımı

Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins
to Late Antiquity

Emel Erten

389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir

Kemik Objeleri

Halil Özkan

395

ISSN 2148-4120

ISBN 978-605-9636-41-2

9 786059 636414

